

№ 36 (809)
Верасень 2020 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

kazeta.by

bfk.by

У нумары:

- ☞ **Даклад на форуме: даследчык Вілейшчыны Анатоль Рогач – стар. 3**
- ☞ **Юбілей: Купалаўскаму тэатру – 100 гадоў – стар. 5**
- ☞ **Асоба: беларускі педагог і фалькларыст з Латгаліі Сяргей Сахараў – стар. 6**

Ва ўкраінскім горадзе Чуднаве адкрылі помнік беларускаму пісьменніку Яну Баршчэўскаму

Падрабязней пра падзею чытайце на стар. 2

Нашы віншаванні

Краязнавец, настаўнік з Паставаў, член Саюза пісьменнікаў Беларусі, вучонага савета Беларускага геаграфічнага таварыства, член-карэспандэнт Міжнароднай акадэміі арганізацыйных і кіраўніцкіх навук **Ігар ПРАКАПОВІЧ** стаў лаўрэатам Нацыянальнай літаратурнай прэміі (заснаваная ў 2015 г. міністэрствамі інфармацыі, культуры і адукацыі, Саюзам пісьменнікаў Беларусі). Яго кніга «Пастаўшчына» прызнаная пераможцай у намінацыі «Найлепшая кніга публіцыстыкі». Кніга-пераможца выйшла ў выдавецтве «Беларусь» у серыі «Падарожжа па родным краі». Яе можна назваць турыстычным гідам для ўсіх, хто вандруе па Пастаўшчыне, распавядае пра помнікі гісторыі, культуры і прыроды раёна, змяшчае багата звестак аб знакамітых ураджэнцах і жыхарах краю.

ГА «Беларускі фонд культуры» і «Краязнаўчая газета» віншуюць сябра фонду і рэдакцыі, падпісчыка і аўтара газеты Ігара Пракаповіча з прызнаннем яго працы. Шчыра зычым рупліўцу здароўя, новых адкрыццяў, артыкулаў і кніг.

290 гадоў каранацыі Жывровіцкай іконы Божай Маці

Гэта адна з самых значных дат у гісторыі слонімскай зямлі. 19 верасня (8-га – паводле старога стылю) 1730 года адбылася каранацыя Жывровіцкай іконы Божай Маці. Гэты асаблівы акт шанавання cudатворных ікон існуе ў Рыма-Каталіцкай Царкве. І тут нічога дзіўнага – Жывровіцкі манастыр у той час быў уніяцкім (грэка-каталіцкім). Пра ікону ведалі ў Рыме, яе шанавалі.

Рашэнне аб каранацыі было прынятае ў 1726 годзе пры Папе Бенедыкце XIII. Перад гэтым вывучаліся сведчанні пра сотні цудаў, звязаных з Жывровіцкай іконай Божай Маці. А адбылася каранацыя ўжо пры Папе Кліменце XII – быў патрэбны час на падрыхтоўку гэтай значнай падзеі. Да таго часу каранацыі ікон на тэрыторыі ВКЛ не было.

На Слонімсчыну прывезлі з Рыма дзве залатыя кароны, асвечаныя пантыфікам. На ікону іх усклаў уніяцкі Кіеўскі мітрапаліт Афанасій Шаптыцкі. У Слоніме па дарозе на Жывровічы на сродкі магнатаў і мясцовых жыхароў былі пабудаваныя шэсць трыумфальных брамаў. Быў упрыгожаны Успенскі сабор манастыра.

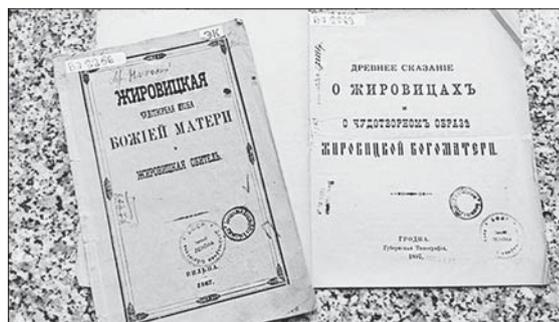
На каранацыі прысутнічалі больш за 30 тысяч паломнікаў – магнатаў, шляхты, сялянаў, мяшчанаў. Тры арганізаваныя працэсіі прыйшлі ў Жывровічы з Вільні, Менска і Міра. Паколькі ўрачыстыя набажэнствы працягваліся 8 дзён, то за гэты час у манастыр завіталі амаль 150 тысяч чалавек. Пра каранацыю гаварылі па ўсім ВКЛ.

Генадзь ГУРСКІ

60 экспанатаў пра Жывровіцкую святыню

У жніўні ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адкрылі выставу, прысьвечаную юбілеям Жывровіцкай святыні. На ёй прадстаўлены блізу 60-і экспанатаў. Сярод іх – кнігі XIX – XXI стагоддзяў. Прэс-служба бібліятэкі адзначае, што «выстава... абуджае цікавасць да праваслаўнага краязнаўства і гісторыі праваслаўя ў Беларусі».

Паводле выдання «Слонімскае краі», № 10 (56), 2020 г.

Нашы спачуванні

23 верасня на 82 годзе жыцця пасля працяглай хваробы памёр вядомы графік і мастак-афарміцель, заслужаны работнік культуры Беларусі (1977), сябра Беларускага саюза мастакоў **Эдуард АГУНОВІЧ**.

Мастак працаваў у галіне кніжнай і станковай графікі, акварэлі, мастацкага афармлення выставак і музеяў. Ён праілюстравваў паэмы «Сымон-музыка» Якуба Коласа і «Тарас на Парнасе», «Прыгоды Дзедзі Міхеда» А. Астрэйкі, раманы І. Шамякіна ды інш. Славу Э. Агунювічу прынесла афармленне экспазіцыяў музеяў рознага ўзроўню і профілю: Дом-музей І з'езда РСДРП у Мінску, музей савецка-польскай баявой садружнасці ў вёсцы Леніна Горацкага раёна, музей Янкі Купалы ў Мінску і яго філіялы, літаратурны музей М. Багдановіча, Музея беларускай культуры ў Гайнаўцы (Польшча) ды шмат інш. Стварыў праект Капліцы Святой Ефрасіны Полацкай у Рэчыцы.

Пахаваны Э. Агунювіч у Рэчыцы, дзе нарадзіўся ў 1938 годзе.

ГА «Беларускі фонд культуры» і «Краязнаўчая газета» смуткуюць з прычыны смерці даўняга сябра фонду і рэдакцыі. Выказваем шчырыя спачуванні родным, блізкім і калегам Эдуарда Канстанцінавіча. Няхай яму пухам будзе рэчыцкая зямля.

На тым тыдні...

Ратуемся спадчынай

✓ **9 верасня** ў філіяле Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь «Дом-музей І з'езда РСДРП» пачала працу інтэрактыўная выстава «**Вясёлая навукка**», падрыхтаваная сумесна з мінскім музеем папулярнай навукі «Элемента».

Фізіка, механіка, магнетызм – на першы погляд здаецца, што ўсё гэта даволі складанае і далёкае ад нашага разумення, але менавіта на выставе ў музеі навукка становіцца не толькі даступнай, але і займальнай. Наведнікі знойдуць прыбор электростатыкі, магнітную анамалію ды з дзясятка розных прыладаў, што дапамогуць ператварыць складаныя навуковыя доследы ў простыя і цікавыя. Таксама можна даведацца, як працуюць розныя механізмы, ці можа чалавек быць «батарэйкай», адкуль бярэцца электрычнасць і шмат іншага.

Пашырыць свой круггляд на выставе можна па 29 лістапада.

✓ **З 12 верасня** ў музеі «Лошыцкая сядзба» працуе выстава жывапісу, графікі і дэкаратыўна-ўжытковага мастацтва «**Лошыцкі альбом**», прысвечаная Дню горада Мінска. Дэманструюцца творы Віктара Барабанцава, Веры Бліндовай, Віктара Баранкевіча, Ларысы Зарубінай, Валянціны Іваньковай, Алесі Іса, Івана і Юрыя Козелаў, Вячаслава Кубарава, Юліі Мардванюк, Віктара Нямцова, Міхала Рагалевіча, Яўгеніі Сухаверхавай, Станіслава Федчанкі, Валерыя Шкарубры. Агляд выставы – своеасаблівае мастацкае падарожжа ў «лошыцкай» прасторы і часе.

✓ Нацыянальны цэнтр сучасных мастацтваў Рэспублікі Беларусь (Мінск, Някрасава, 3) запрасіў **16 верасня** на экскурсію з куратаркай выставы «**Алфавіт вайны**» Дзінай Даніловіч. Гэта міжнародны выставачны праект, што аб'ядноўвае аўтарскія выказванні мастакоў з Беларусі, Расіі і Украіны на тэмы Другой сусветнай вайны. 9 аўтараў распрацоўваюць яе праз прызму прыватнай сямейнай міфалогіі, злучаючы «жывую памяць пра вайну» з «жорсткай суб'ектыўнасцю» фотасведчанняў і дакументаў, здзяйсняючы інтэрвенцыю гісторыі ў інтэрнэт-прасторы, даследуючы «мову жэстаў» вайны, нанова абазначаючы ролю спадчыны ваеннага мінулага.

✓ Ляхавіцкая цэнтральная раённая бібліятэка імя Янкі Купалы **19 верасня** запрасіла ўсіх ахвочых на літаратурны фестываль «**Флер'яноўскія чытанні**» ў комплекс былой сядзібы Бохвіцаў у в. Флер'янова (Ляхавіцкі раён). Гэтая імпрэза ладзіцца раз на два гады. Сёлета ў праграме былі выступленні пісьмен-

нікаў, тэатралізаванае прадстаўленне, «адкрыты» мікрафон, бібліятэчны бульвар, а таксама выстава-продаж ад майстроў народнай творчасці.

✓ **19 верасня** ў Радамлі (Чавускі раён) сёмы раз прайшло аднасвята ў стылістыцы ранняга сярэднявечча «**У госці да радзімчаў**». Старшыня Чавускага райвыканкама Аляксандр Яфімчыкаў пад час адкрыцця адзначыў, што Замкавая гара – помнік пад адкрытым небам, прадмет гонару ўсіх жыхароў раёна. Конкурс «Радзіміцкія забавы» і этнаквэст сабраў аматараў беларушчыны і старажытнасці. Пад час тэатралізаванага прадстаўлення «Падарожжа ў сівую даўніну» глядачы пазнаёміліся з заняткамі продкаў і легендамі пра іх. Здабыццём «жывога агню», карагоды, гульні «Турыцы», абрад крэмацыі і баявыя сутыкненні з ворагамі паказалі, што радзімічы былі працавітым і мірным народам, але здолелі бараніць свае землі ад нападу. Конкурс «Радзіміцкія забавы» склаўся з некалькіх этапаў, журы дала адзнаку падворкам, стравам, уменню ствараць лялькі-абярэгі. Выступілі на свяце мясцовыя творчыя калектывы, госці з Барысава – ансамбль сярэднявечнай музыкі «Вір», калектыв «Вясковачкі» са Слаўгарадчыны, ансамбль «Адраджэнне» з Хоцімска, а таксама клубы гістарычнай рэканструкцыі «Вітланд» і «Волат» з Мінска і Жодзіна. Удзельнікі свята частаваліся стравамі традыцыйнай кухні, вучыліся ў рамеснікаў на майстар-класах, удзельнічалі ў гульнях.

✓ У Лідскім раёне **19 верасня** адбылося свята Барызаўкі «**Родной мой горад – любовь моя!**», прымеркаванае да 30-годдзя з дня надання статусу горада. У праграме былі выступленні народнага ансамбля народнай музыкі і песні «Прынямонцы», народнага аматарскага калектыву эстраднага сімфанічнага аркестра «Notaband» (Гродна), «Музычнага тэатра «Рада» (Гродна), тэатралізаваная літаратурна-музычная імпрэза «Станаўленне горада» ды інш. Прайшоў святочны музычны марафон «З любоўю да Радзімы». Жыхароў горада і гасцей чакалі таксама іншыя цікавосткі ды імпрэзы.

✓ **Польскі інстытут у Мінску 22 верасня** запрасіў на чарговую сустрэчу-анлайн з цыкла «**Санаторый пад клепсідрай**». Яна прысвечалася геніяльнаму філосафу, футуролагу і пісьменніку-фантасту Станіславу Лему (1921 – 2006). Вядоўца Андрэй Хадановіч разважаў над загадкамі жыцця і творчасці аднаго з самых вядомых у свеце польскіх літаратараў.

Сярод іншых тэмаў закраналіся: інтэлектуальны гумар Лема, за што Лем недалюбліваў амерыканскую фантастыку, найлепшыя экранізацыі польскага пісьменніка, «Саларыс» як шэдэўр літаратуры і кіно, С. Лем у беларускіх перакладах Анатоля Бутэвіча.

Скарыстаная інфармацыя з сайту газет «Ляхавіцкі вяснік», «Скра» (Чавусы), «Лідская газета», наведвальнай Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь, музея «Лошыцкая сядзба», Нацыянальнага цэнтра сучасных мастацтваў Рэспублікі Беларусь, Польскага інстытута ў Мінску.

Навіны БФК

Раней наша газета пісала пра тое, што Беларускі фонд культуры падтрымаў ініцыятыву ўсталявання ва ўкраінскім горадзе Чуднаве (Жытомірская вобласць) помніка класіку беларускай літаратуры Яну Баршчэўскаму (чый надмагільны помнік летась у красавіку быў выпадкова знойдзены ў гэтым горадзе).

Гарадская рада Чуднава падтрымала ініцыятыву. Напярэдадні ўрачыстага адкрыцця помніка кіраўніцтва фонду накіравала прывітанне ўсім, хто спрычыніўся да добрай справы. У ім гаворыцца: «Грамадскае аб'яднанне «Беларускі фонд культуры» выказвае шчырую ўдзячнасць Чуднаўскай гарадской радзе і жыхарам горада за спрыянне ў адкрыцці помніка беларускаму пісьменніку, паэту, выдаўцу XIX стагоддзя Яну Баршчэўскаму.

Асаблівыя словы ўдзячнасці Фонду Марыі Магдалены Радзівіл і асабіста яго кіраўніку Аляксандру Сапегу за ініцыятыву, збор сродкаў і выраб помніка слыннаму беларусу.

Адкрыццё помніка Яну Баршчэўскаму паспрыяе не толькі захаванню памяці аб выбітным беларускім дзеячы і ўмацаванню добрасуседскіх беларуска-ўкраінскіх адносін, але і прыцягненню ў ваш горад шматлікіх турыстаў з Беларусі. Са свайго боку, Беларускі фонд культуры будзе актыўна спрыяць гэтай справе.

Днямі БФК атрымала добрую вестку. Помнік нашаму пісьменніку ўсталяваны і ўрачыста адкрыты. Мясцовая адміністрацыя пераслала нам фотаздымкі з урачыстасці і ліст з удзячнасцю за падтрымку ініцыятывы. Дзелімся імі з чытачамі «Краязнаўчай газеты» (падаем у арыгінале, бо спадзяемся, што мову суседняга славянскага народа вы зразумеете й без перакладу).

Уласная інфармацыя

УКРАЇНА

ЧУДНІВСКА МІСЬКА РАДА
ЧУДНІВСЬКОГО РАЙОНУ ЖЫТОМІРСЬКОЇ ОБЛАСТІ
вул. Героїв Майдану, 146, м. Чуднів, Житомирська область, 13200,
 тел. 2-13-81, E-mail: misto2019@ukr.net, код ЄДРПОУ 04344952

19.09.2020 А. 04.19/1902 Громадському об'єднанню «Білоруський фонд культури»

Шановний пане Талеуше!

Чуднівська міська рада щиро вдячна Вам за підтримку ініціативи Фонду Марії Магдалени Радзівіл, особисто президента Фонду Олександра Сапегу, щодо увіковічнення пам'яті видатного білоруського письменника, громадського діяча Яна Баршчэўскаго та отримане вітання з нагоди встановлення йому пам'ятника у м. Чуднів.

З нагоди цієї важливої події міською радою виготовлено пам'ятну медаль, яку було вручено тим, хто доклав своїх зусиль, ініціативи та праці, щоб встановлення пам'ятника стало реальністю. Серед відзначених – президент Фонду Марії Магдалени Радзівіл Олександр Сапег та Державний музей історії білоруської літератури.

Місцева майстриня народної творчості, художниця Наталія Гофінгер – Бугайчук написала диптих за творами Яна Баршчэўскаго, який подаровано музею.

Сподіваємось на подальшу співпрацю.

З повагою,

в.о. Чуднівського міського голови Сергій КОСТЯКОВ

«Ляхавіцкі вяснік»

Анатоль Рогач — дапытлівы даследчык беларускага Павілля

*Даклад Марыі Курыловіч, вучаніцы 8 «А» класа Вілейскай гімназіі № 1 «Логас»
Кіраўнік Марына Вансовіч*

Для кожнага чалавека вельмі важна любіць не толькі ўсю Радзіму, але і той маленькі куточак, дзе нарадзіўся і вырас, дзе жыве сям'я, сябры, дзе ўпершыню пайшоў у школу, навучыўся спасцігаць гэты свет.

Мне пашанцавала: наша сям'я зацікаўленая ў вывучэнні гісторыі роднага краю. А ўсё пачалося з майго дзядулі Анатоля Рогача — беларускага краянаўцы, даследчыка гісторыі Вілейшчыны і беларускага Павілля.

Для мяне падрабязнае знаёмства з жыццём дзядулі дало магчымасць зразумець, які ён быў цікавы чалавек і грамадзянін.

Нарадзіўся Анатоль Валянцінавіч 1 чэрвеня 1947 года ў вёсцы Каралеўцы Вілейскага раёна. Скончыў Іжанскую сярэднюю школу. Служыў у Савецкай Арміі. Ад 1967 года працаваў у Вілейскіх раённых электрычных сетках (РЭС), дзе прайшоў шлях ад простага электрыка да кіраўніка прадпрыемства. Узначальваў РЭС з 1988 года. У 1972 годзе завочна скончыў Беларускі інстытут механізацыі сельскай гаспадаркі.

Гэта быў чалавек, якога хапала на ўсё. Ён займаў высокую пасаду, быў дэпутатам Вілейскага раённага Савета дэпутатаў. У 2006 годзе стаў чэмпіёнам Беларусі па завочнай гульні ў шашкі, за што яму было прысвоена званне майстра спорту; прадстаўляў Вілейшчыну на спаборніцтвах розных узроўняў. Але самым вялікім яго захапленнем было краязнаўства.

За сваё жыццё А. Рогач паспеў напісаць сотні артыкулаў і зрабіць дзясяткі адкрыццяў, звязаных з Вілейскім краем. Выдаў 2 кнігі: пра электрыфікацыю Маладзечанскага раёна і пра паэта Адама Гурыновіча.

Упершыню ў айнайнай даследчыцкай літаратуры А. Рогач склаў радавод А. Гурыновіча, які ўтрымлівае 6 каленаў. У сваёй працы Анатоль Валянцінавіч паказвае, што Гурыновіч не толькі быў паэтам, збіраў фальклор, але займаўся гаспадарчымі справамі, вызначаўся як інжынер. Рогач даказаў, што Гурыновіч сустракаўся з Францішкам Багушэвічам, якому прысвяціў верш «Дзякуй табе, браце, Бурачок Мацею», ліставаўся з даследчыкам фальклору Янам Карловічам.

Асаблівае месца ў пошуках даследчыка займаюць падзеі Вялікай Айчыннай вайны. «Мне не хацелася, каб салдаты, якія загінулі на Вілейшчыне, ляжалі

Анатоль Рогач

ў зямлі безыменным», — часта паўтараў краязнаўца. Вось адна гісторыя, прысвечаная падзеям Вялікай Айчыннай. З боку дарогі Мінск — Куранец стаіць валун з ірванымі, як асколкі, краямі. На чырвоным граніце чорная дошка з сілуэтам самалёта і словамі: «На гэтым месцы пасля няроўнага паветранага бою 24 чэрвеня 1941 года загінуў экіпаж самалёта СУ-2. Камандзір старшы лейтэнант Панін В.І.». Здавалася б, звычайны прыдарожны помнік, які не злічыць па Беларусі... Але ж усё не так проста ў гэтай гісторыі. Спачатку Анатоль Валянцінавіч

рукі і не страціў надзеі. Адказ прыйшоў з ваеннага архіва Падольска: «Старшы лейтэнант Панін з задання не вярнуўся. Пронін (лётчык з экіпажа — «КГ») у спісках не пазначаны». Дзякуючы Анатолю Валянцінавічу імя яшчэ аднаго героя вайны — старшага лейтэнанта В.І. Панина — назаўсёды ўвекавечана.

Дзякуючы намаганням Анатоля Рогача і яго аднадумцаў узнік мемарыял «Памяці былым вёскам». Ён прысвечаны памяці больш за 250 населеных пунктаў, якіх не стала на Вілейшчыне за апошнія 100 гадоў. Гэта не толькі

запопленыя, але спаленыя пад час вайны ці знікленыя па іншых прычынах населеныя пункты. Гэта адзіны ў Беларусі і ў Еўропе мемарыял такога кшталту.

Яшчэ адзін цікавы факт пра А. Рогача. Ён не дзэліў гісторыю на сваю і чужую. Неяк у адпачынку на Львоўшчыне (Украіна) ён у мясцовых музэях знайшоў цікавыя звесткі пра нашага земляка — гетмана Украіны Піліпа Орліка, які з'яўляецца аўтарам першай украінскай канстытуцыі. А нарадзіўся ён, як сведчаць знойдзеныя краязнаўцам дакументы, у вёсцы Касута, што недалёк Вілейкі. Гэта дасле-

Пісьменнік і гісторык Сымон Барыс (злева) і Анатоль Рогач

пад час размовы з жыхаркай в. Снежжава Н.Г. Круцэц даведзіў, што на трэці дзень вайны недалёк вёсцы ўпаў савецкі самалёт. Маленькая Ніна разам з мясцовымі жыхарамі прыбегла на месца трагедыі і на ўсё жыццё запамінала імяны загінулых лётчыкаў. Пахавалі загінулы экіпаж недалёка ад самалёта. Хацелі праз нейкі час паставіць помнік, але не паспелі — на наступны дзень у Вілейку прыйшлі немцы. Пасля той гісторыі мінула больш за пяцьдзесят гадоў, і Анатоль Валянцінавіч вырашыў правярць факты. Не адзін год давалася адпраўляць запыты і чакаць адказы з розных архіваў, але ён не апусціў

даванне ўмацоўвае сувязь паміж двума брацкімі народамі — беларускім і украінскім. У выніку адну з вуліц Вілейкі назвалі іменем П. Орліка, а ў Касуце ўстанавілі памятны знак у гонар аўтара першай украінскай канстытуцыі.

У цыкле артыкулаў «Зямлёй Вілейшчыны ўзгадаваны» А. Рогач даследвае жыццё і творчасць знакамітых людзей — нашых землякоў Эдварда Жалігоўскага і Ігнація Ходзькі.

Дзякуючы пошукам Анатоля Валянцінавіча ўдалося высветліць больш раннюю дату першага ўпамінання пра наш горад. Дагэтуль лічылася, што першае ўпамінанне пра Вілейку датуецца 1599 годам.

3 жонкай Верай Фёдарунай, дачкой Людзі і сынам Юрам (г. Мікалаеў, 1988 г.)

Але дакументы паказалі, што ўжо ў 1460 годзе тут існавала паселішча. Новую дату афіцыйна пацвердзілі, і 550-гадовы юбілей Вілейкі быў адзначаны ў маі 2010 года.

Анатоль Валянцінавіч заўсёды браўся за самую нераспрацаваную тэму. Калі стваралі гісторыка-дакументальную хроніку «Памяць. Вілейскі раён», ён увайшоў у склад камісіі і напісаў для кнігі больш за 30 артыкулаў.

Пры ўдзеле краянаўцы на Вілейшчыне пастаўленыя памятныя знакі Нікадзіму Сіліванавічу і Льву Альпяровічу, пісьменнікам Ігнату Ходзьку, Эдварду Жалігоўскаму і Адаму Гурыновічу, палітэму Пятру Машэраву, а таксама паўстанцам 1863 года, забітым царскімі войскамі. Пра паўстанне 1863 года ў Анатоля Рогача ёсць шмат артыкулаў. Адзін з іх — «Тайна Бітага Логу». Недалёка ад яго роднай вёскі Каралеўцы адкрыты мемарыяльны знак у памяць аб трагедыі, што тут адбылася больш за 150 гадоў таму. У жорсткім баі 5 чэрвеня 1863 года загінуў 31 паўстанец. Іх пахавалі мясцовыя жыхары. А месца з таго часу і да сёння завецца Бітым Логам.

На рахунку Анатоля Валянцінавіча яшчэ шмат іншых адкрыццяў з гісторыі нашага краю. Як толькі былі выхадныя дні, ехаў у бібліятэкі, архівы і музеі Мінска, Гродна, Вільні. І адтуль заўсёды прыязджаў

акрыленым, з папкамі копіяў дакументаў, што пралівалі святло на нашу мінуўшчыну.

А. Рогач пайшоў з жыцця вельмі раптоўна 3 сакавіка 2010 года, праз тры дні па вяртанні з архіва ў Вільні, задаволены тым, што знайшоў новыя дакументы, зрабіў новыя адкрыцці. Ён гадамі збіраў матэрыялы для кнігі «Нарачанка і яе берагі» і «Маркаўскае староства», але не паспеў іх надрукаваць. Аднак сябра і суаўтар Сымон Барыс давеў справу да канца, і ў 2016 годзе кніга «Нарачанка і яе берагі» ўбачыла свет.

Шмат яшчэ было ў Анатоля Рогача задумаў, вялікіх малых, але, на жаль, ён не паспеў... Нам, яго нашчадкам, неабходна завяршыць яго справы. Трэба шмат чытаць, вывучаць, каб добра ведаць гісторыю сваёй зямлі, бо Анатоль Валянцінавіч казаў: «Той, хто не ведае роду свайго, гісторыі, не можа даражыць Радзімай і не прынясе карысці ёй...».

Напэўна, ёсць нейкі глыбокі сэнс у тым, што мой дзядуля даваў святло людзям не толькі як электрык па прафесіі, але і духоўнае святло чалавека, які любіў свой край і зрабіў шмат, каб адкрыць і данесці людзям незлічоныя крыніцы яго прыгажонасці. І сёння ён з'яўляецца прыкладам таго, як многа можа зрабіць просты чалавек для свайго народа, для вывучэння сучаснага і мінулага роднага краю.

Дошка памяці А. Рогача ў Вілейцы (адкрытая 30 верасня 2014 г.)

Шчырыя гутаркі майстра размоўнага жанру

(Заканчэнне.
Пачатак у № 35)

Радасць сустрэч

З вёскі Радзішына я з'ехаў у 1945 годзе, так што маладыя радзішынцаў амаль не ведаў. Як збіраў звесткі для краязнаўчай кніжкі «Радзішына», падказалі, што ў нашай вёсцы і артыстка ёсць. Сустрэўся з ёй на Радаўніцу. Абмяняліся адрасамі, пасля гутарылі па тэлефоне. А калі быў у Мінску на Другім з'ездзе пісьменнікаў, сустрэў яе ў вестыбюлі Дома літаратараў. Пагаварылі больш грунтоўна, запрасіла мяне на свой канцэрт у філармонію, што быў у той вечар. Яе выступленні моцна ўразілі: і чытае, і спявае, і танцуе. Яе талент захапляе. Пасля канцэрта цэпла пагутарылі і пра малую радзіму, і пра бацькоў, і пра лёс роднай мовы. Зінаіда Уладзіміраўна падарыла мне два дыскі са сваімі канцэртамі: «Ягядны хутар» (паводле твораў Я. Янішчыц) і «Ярына зялёная» (паводле твораў В. Быкава і У. Караткевіча). А яшчэ расказала, што падрыхтавала праграму «Белы камень» паводле аднайменнай паэмы і вершаў Аляксея Пысіна пра каханне.

З таго вечара мы шэраг гадоў трымаем сувязь па тэлефоне. Сёлет у сакавіку па радыё пачуў я праграму «Белы камень».

Дыяпазон таленту артысткі

Знаўчы мастацкага слова адзначаюць, што яе яркаму таленту падуладны найлепшыя ўзоры сусветнай і айчынай літаратурнай класікі, сучаснай літаратуры, паэзіі, прозы, драматургіі, твораў эстрады. А яшчэ ў яе тонкі мастацкі густ, багатыя музычныя здольнасці і яна выдатна выконвае народныя песні. А ў выкананні эстрадных мініячюр, жартаў, гумарэсак, баек, фельетонаў, маналогаў у Беларусі ёй няма роўных.

З. Феакцістава – пастаянны ўдзельнік шматлікіх урадавых канцэртаў, святаў Мінска, штогод удзельнічае ў Рэспубліканскім фестывалі-кірмашы прадаўнікоў вёскі «Дажынкi». Паспяхова спраўляецца ў ролі вядучай канцэртаў, выступае ў Вялікай і Малой залах Белдзяржфілармоніі, на іншых пляцоўках краіны. Апошнім часам яе запрашае Шклоўскі райвыканкам, у райцэнтры на яе

канцэрты ахвотна і з цікавасцю ходзяць землякі. (Шкада, магілёўчане такой машчымасці не маюць, бо ніхто не падумаў, каб арганізаваць гастролі артысткі-землячкі ў Магілёве.)

У Зінаіды Уладзіміраўны некалькі дзясяткаў творчых праектаў, сярод якіх «Праз смех і слёзы», «Памяці М. Багдановіча», «З любоўю да роднай зямлі», «Песня пра долю» (паводле твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа), «Пілігрым» (паводле твораў Адама Міцкевіча), «Ціха памалюся...» ды інш.

Артыстка – дзецям

Зінаіда Уладзіміраўна ў адной з размоваў сказала:

– А я працую цяпер у асноўным для моладзі. Нядаўна па запрашэнні была ў 2-й сталічнай гімназіі, чытала для вучняў старэйшых класаў паэму Аркадзя Куляшова «Цунамі». Яе прачытала без скарачэнняў, інакш губляецца сэнс і драматургія: па часе гэта 50 хвілінка. Я была здзіўленая, як дзеці слухалі. У зале стаяла поўная цішыня. А ў канцы яны ўсе моўчкі падняліся. І гэта было так хвалюча.

Для маладзёжнай аўдыторыі ў артысткі дзясяткі праектаў. Дзецям і моладзі яна праводзіць цыкл літаратурна-музычных праграм «Песняры роднага краю», у які ўвайшлі 23 канцэрты.

У яе душа баліць за беларускае слова

Шмат айчынных твораў далі становічыя водгукі на імпрэзы-маналогі і канцэрты артысткі З. Феакціставай. Высокую і глыбокую адзнаку яе майстэрству мастацкага чытання дала журналістка С. Берасцень. Прынамсі, яна сказала: «У імпрэзах-маналогах Зінаіды Феакціставай мілагучныя, паэтычныя, напеўныя родныя беларускія словы гучаць з музыкай на роўных, сілкуючы, працягваючы, акрыляючы адно аднае. Ды толькі пабачыць такую імпрэзу, пачуць сцэнічны маналог унікальнай выканаўцы выпадзе нячаста нават сталічным жытхам». Ад сабе дапоўню. А добра было б, як гэта рабілася раней, паказаць гэтыя імпрэзы-маналогі і

лёў, там ужо было і так, і сяк. А як прыехала ў Мінск, дык убачыла, што беларускае моладзь, і я не выключэнне, пачынае стыдацца, саромецца роднай мовы. І калі нехта гаворыў па-беларуску, дык чулася: «дзярэўня». Таму ўсе навокал пачалі прамаўляць хай сабе з выразным акцэнтам, але рускімі словамі. І цяпер, на жаль, шмат хто не разумее ўсю трагічнасць такой сітуацыі і яе наступстваў – сітуацыі, калі людзі спачатку стыдаюцца роднай мовы сваёго народа, а потым пачынаюць яе забываць. Мне скардзяцца настаўнікі ў школах, асабліва выкладчыкі беларускай мовы і літаратуры: адна гадзіна на тыдзень беларускай мовы! Што можна ў такой сітуацыі зрабіць, як можна, скажам, Караткевіча «прайсці», калі часу не хапае – усё галопам па еўропах. Дык вось, калі я пачынаю нешта расказаць на роднай мове, якую гэтыя пяцікласнікі ніколі ў жыцці ў гутарковай мове не чуюць, дык слухаюць жа, стаішы дыханне, і такімі вачыма на мяне глядзяць – нібы нейкую Амерыку для сябе адкрываюць! Калі пасля нашай імпрэзы ў школьнікаў свецяцца вочы і хаця б адзін ці два з іх падыходзяць, распытваюць, цікавяцца – значыць, недарэмна мы працуем, і на маю справу, якую я шчыра люблю, людзі адгукваюцца.

Вельмі слушнае слова артыстка выказала дзевяці гадоў таму. Яно было ў друку. А што змянілася? Можна, не пагоршылася толькі. Але лепш не стала, тое бачу і чую кожнага дня.

Сакрэту няма – праца!

У мяне не адзін раз узнікала здзіўленне, як гэта атрымліваецца, што артыстка, няхай сабе і вельмі таленавітая, трымае ў памяці такую грамадзінку сюжэтаў, эпизодаў, мелодыяў песень, розных тэкстаў вершаў і прозы? Толькі для маладога глядача ў яе праграме аж 23 спектаклі! І яе канцэрты не толькі на адной мове, беларускай, а яшчэ і на рускай. Адказу не знаходзіў...

Нядаўна выказаў свае думкі Зінаіда Уладзіміраўна. Яна нават расмяялася.

– Які сакрэт? – Праца! Штодзённа, без выхадных. Праца, як у спартсмена. Вялікая праца! Бо калі спыніцца, не працаваць над сабой, то пачнеш забываць. Вось і сёння я аднаўляю ў памяці маналог «Белы камень» паводле аднайменнай паэмы і некаторых вершаў паэта Пысіна пра каханне.

Вось як, усё быццам бы проста. А працаваць трэба аж да сёмага поту! Выходзіць, што не здарма ў дарэвалопцінай і савецкай школах настаўнікі змушалі вучняў штогод вучыцца на памяць сотні вершаў і формулаў, тысячы розных датаў і г.д., а не ўгадаць іх, як сёння, з трох адказаў.

Я нізка кланяюся слаўнай артыстцы-зямлячцы Зінаіда Феакціставай за яе шчодрую працу на ніве нацыянальнага мастацтва і за рухнаць у змаганні за жыццё Беларускага Слова.

Віктар АРЦЕМ'ЕЎ

Удзячнасць краянаўцы

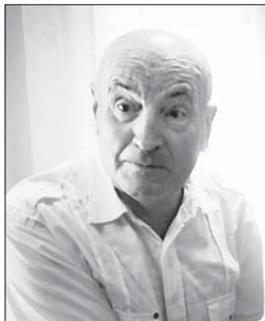
Сёлета ў ліпені адзначыў сваё 75-годдзе. Мiane, былога дзедтамаўца, школа-інтэрнатаўца, ветэрана Савецкай Арміі і краянаўца павіталі і павіншавалі многія вучоныя, пісьменнікі, кампазітары, дзеячы культуры, краянаўцы, сябры і нават установы.

У Баранавіцкім гарадскім Доме культуры (дырэктар В. Станевіч, старшыня прафкама Л. Пархамук) літаратурнае аб'яднанне «Ліра» зладзіла 16 верасня ўшанаванне і ўганараванне маёй асобы. «За плодотворную творческую деятельность и высокий профессиональный вклад в достижение культуры города и в связи с 75-годовым юбилеем» мне была ўручана грамата. Ад аб'яднання «Ліра» (кіраўнік Л. Шувалава) былі ўручаныя шматлікія падарункі, прысвячэнні. Кампазітар І. Асос прысвяціў сваю працу – музычны твор да «Легенды о Марко» Максiма Горкага за мае шматлікія пераклады тэкстаў гэтага класіка рускай літаратуры.

Не маючы магчымасці кожнаму з іх асабіста выказаць свой вялікі і шчыры «дзякуй» за ўвагу і пашану, прашу паважаную газету данесці да іх мае ласкаваасць, пшчоту і добрыя словы.

З нізкім паклонам,
Міхась МАЙНЮСКИ, краянаўца, выдатнік друку Беларусі, правадзейны член Геаграфічнага таварыства пры былой Акадэміі навук СССР, кавалер ганаровага нагруднага знака Мінабароны СССР «Прапагандисту книги»

Рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» і Беларускі фонд культуры далучаюцца да віншаванняў рупліваму краянаўцу і даследчыку беларускай мінуўшчыны. Няхай, Міхал Міхайлавіч, наступныя Вашыя гады будуць такімі ж плённымі і насычанымі, а здароўе дасць магчымасць ажыццяўляць задуманае.

**Сустрэча
сяброў бібліятэкі**

15 верасня ў Шчучынскай раённай бібліятэцы імя Цёткі адбылася юбілейная вечарына «Бібліятэка збірае сяброў». На яе сабраліся трыя, з кім бібліятэку звязваюць моцныя сяброўскія стасункі.

Купалаўскі тэатр адзначае стагоддзе!

У кожнай нацыі ёсць гістарычныя моманты, якія становяцца эпохастваральнымі. 14 верасня стогадовы юбілей адзначаў Купалаўскі тэатр. Роўна стагоддзе таму, 14 верасня 1920 года, спектаклем «Рысь» паводле аповесці Элізы Ажэшка ўрачыста адкрыўся Беларускі дзяржаўны тэатр, спадкаемцам якога стаў Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы.

Заўсёды прытрымліваючыся ідэалаў захавання нацыянальнага тэатральнага мастацтва, купалаўцы фармавалі брэнд беларускага тэатра, годна неслі статус нацыянальнай установы культуры. Дзякуючы людзям, якія калісьці назвалі сябе купалаўцамі, беларуская драматургія і рэжысура, беларускае слова і акцёрскае майстэрства адукоўвалі і пашыралі кругавяд нашага народа.

Для беларускай культуры Купалаўскі тэатр стаў сапраўды легендарнай пляцоўкай. Менавіта ў будынку тэатра адбылася падзея, якая вызначылі жыццё Беларусаў на доўгі тэрмін: у ім праходзілі лёсавызначальныя з'езды і пасяджэнні, а ў 1919 годзе была прынятая і першая Канстытуцыя БССР. Пазней у тым жа будынку ставіліся легендарныя беларускія спектаклі – «Паўлінка», «Тутэйшыя», «Пінская шляхта» і іншыя. Фармаваліся

пакаленні і дынастыі купалаўцаў. Да дзейнасці тэатра спрычыніліся тыя беларусы, для якіх нацыянальная культура была найвялікшай каштоўнасцю. Глыбокі след у гісторыі тэатра пакінулі таленавітыя акцёры Глеб Глебаў, Стэфанія Станюта, Здзіслаў Стома, Галіна Макарава, Генадзь Гарбук, Віктар Тарасаў, Лілія Давідовіч; рэжысёры Еўсцігней Міровіч, Леў Літвінаў, Валерыя Раеўскі. Шмат гадоў Купалаўскаму тэатру аддалі вядомыя народныя і заслужаныя артысты, таленавітыя дзеячы тэатральнага мастацтва, патрыёты краіны.

Купалаўскі – брэнд беларускай культуры. За сваю багатую гісторыю тэатр неаднойчы знаходзіўся ў віры лёсавызначальных падзеяў, аднак купалаўцы заўсёды з годнасцю і гонарам пераадольвалі любыя цяжкасці. Тэатр дзясцігоддзямі фармаваў моцны і вольны дух, які стаў вызначальнай уласцівасцю нашай установы культуры.

Змяняюцца эпохі і людзі, палітычныя строі і рэжымы, а ідэалы Купалаўскага тэатра застаюцца нязменнымі. Дзякуючы Купалаўскаму тэатру

мы як нацыя ўносім у палітру свету яркавыя і непаўторны колер, бо цікавыя свету тым, што нас адрознівае, і тым, чым здольныя дапаўніць і расквеціць сусветную культуру. Купалаўскі тэатр – гэта залаты фонд беларускай нацыі, зорка ў небе, якая ніколі не згасне.

100-годдзе Купалаўскі тэатр адзначае з зачыненымі дзвярыма. Аднак немагчыма «зачыніць» памкненні людзей, якія падзяляюць ідэалы беларускай культуры. За сваю 100-гадовую гісторыю тэатр перажыў мноства няпростых момантаў. Аднак ніводзін з іх не змог знішчыць дух Купалаўскага тэатра.

Нягледзячы на паважны ўзрост, тэатр застаецца чуйным да творчых павеваў часу і па-ранейшаму з'яўляецца пляцоўкай абуджэння нацыянальнай самасвядомасці. Купалаўскі тэатр жыве і будзе жыць, пакуль жывуць людзі, якія з гонарам называюць сябе купалаўцамі. Лепшае наперадзе!

*Паводле паведамлення
Купалаўскага тэатра
(прэс-сакратар Мікалай Зацц,
www.kupalauski.by)*

ГА «Беларускі фонд культуры» і рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» віншуюць Купалаўцаў – усіх гадоў і складаў – з стогадовым юбілеем тэатра. Няхай і надалей ён застаецца чуйным да творчых павеваў часу і з'яўляецца пляцоўкай абуджэння нацыянальнай самасвядомасці.

У святочны вечар бібліятэку павіншавалі з 80-годдзем старшыня раённага Савета дэпутатаў Ганна Хвядзюк, намеснік старшыні Шчучынскага раённага выканаўчага камітэта Алена Пасюта, намеснік начальніка аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Таццяна Цюсіна, начальнік аддзела лістоў газеты «Дзянніца» Таццяна Ступакевіч. Цягам доўгіх гадоў бібліятэкары імкнуцца захоўваць і павялічваць найлепшыя традыцыі асветніцтва, таму невыпадкова, што на свяце таксама прысутнічаў клірык храма Богаўлення Ігар Каласоўскі.

Пасля цёплых пажаданняў дабрабыту і здароўя адбылося ўзнагароджанне самых актыўных чытачоў, якія доўгія гады застаюцца адданымі нашай бібліятэцы. У намінацыі «За вернасць традыцыям бібліятэчнай прафесіі» былі ўзнагароджаныя работнікі, якія ўсё сваё жыццё працавалі і працягваюць працаваць у бібліятэках Шчучынскага раёна. Яны атрымалі граматы і памятныя падарункі. Узнагароджаныя выказалі словы падзякі ў адрас бібліятэкі. На мерапрыемстве ўвазе прысутных былі прадстаўленыя фотаматэрыялы з бібліятэчнага архіва, старонкі гісторыі бібліятэкі, а ў чытальнай зале – розныя тэматычныя выставы да юбілею і Дня бібліятэк. Слых радалі песні ў выкананні творчых калектываў, а душу – надзённыя мудрыя словы пра карысць чытання.

*Настасся ДЗЕДЗІЁН,
метадыст аддзела бібліятэчнага маркетынгу
Шчучынскай раённай бібліятэкі імя Цёткі*

Наш календар

Педагог і фалькларыст з Латгаліі

Сяргей САХАРАЎ нарадзіўся 17 верасня 1880 г. у Полацку. Праз год яго бацькі вымушаны былі пераехаць у вёску Банонь, за 12 вёрстаў ад горада. Неўзабаве памірае бацька. Маці зноў вяртаецца ў Полацк, спадзеючыся там зарабіць на пражыццё.

Як сірату хлапчука ўладкоўваюць на поўнае ўтрыманне ў Полацкае духоўнае вучылішча, потым вучыцца ў Віцебскай духоўнай семінары. Тут Сяргею пашчасціла на настаўніка – ім аказаўся Д. Даўгяла, будучы беларускі савецкі гісторык, археограф, краязнаўца. Ён перадаў сваю вучню зацікаўленасць фальклорам, этнаграфіяй, культурай роднага народа.

З 1901 г. юнак працаваў настаўнікам у Люцынскім павеце. У 1907 – 1911 гг. вучыўся на юрыдычным факультэце Юр'еўскага ўніверсітэта (цяпер г. Тарту, Эстонія). Пасля заканчэння вучобы настаўнічаў у Віцебску, працаваў інспектарам народных школ у Юр'еўскім павеце, а потым узначалваў Люцынскую гімназію. Паводле мірнай дамовы СССР з Латвіяй (1920), Люцын перадалі Латвіі. С. Сахараў, займаўшы там сям'ю, не пакінуў горада. У 1920 – 1921 гг. ён кіраваў рускай гімназіяй.

Паводле перапісу 1920 г., у Латвіі пражывала 75 650 беларусаў. Сярод іх шырыўся культурна-асветніцкі рух. Было заснавана Таварыства «Бацькаўшчына», якое дамагалася для беларускіх нацыянальнай меншасці культурнай аўтаноміі. Але з-за слабой арганізаванасці беларусы не змаглі вылучыць у Сейм сваіх дэпутатаў-абаронцаў. Тады беларуская інтэлігенцыя звярнулася да Яна Райніса з просьбай узяць на сябе абарону правоў беларусаў. Дзякуючы Райнісу пры Міністэрстве асветы Латвіі стварылі Беларускі аддзел, і С. Сахараў узначалваў яго ў 1921 – 1925 гг. У мясцовасцях з беларускім насельніцтвам былі заснаваны беларускія школы, гімназіі, пачалі выходзіць на беларускай мове газеты і часопісы. Культурна-асветніцкая праца сярод беларусаў, як значнаму пазней С. Сахараў, «вялася пад духоўным кіраўніц-

твам Яна Райніса ў прагрэсіўным, дэмакратычным кірунку».

Амаль восем гадоў ён служыў дырэктарам Дзвінскай беларускай гімназіі, у якой вучыліся дзеці сялянцаў, рамеснікаў, рабочых. У 1932 г. у сувязі з паступовай ліквідацыяй гімназіі С. Сахараў быў вызвалены ад пасады дырэктара і вымушаны пайсці ў адстаўку, жыць на невялікую пенсію. Аднак гэта дало яму магчымасць актывізаваць збіранне беларускай народнай творчасці.

За рукапісны зборнік (1015 фальклорных твораў) С. Сахараў у 1939 г. з Культурнага фонду Латвіі атрымаў прэмію, якую патраціў на выданне асноўнай кнігі свайго жыцця – зборніка «Народная творчасць латгаліі і ілукстэнскіх беларусаў». Ён паспеў выдаць толькі першы выпуск фальклорных запісаў. Рукапісныя другі, трэці і чацвёрты выпускі – адна з крыніцаў для папаўнення акадэмічнага выдання «Беларускай народнай творчасці».

Ёсць у літаратурнай спадчыне С. Сахарава асобныя брашуры – нарысы па гісторыі Латгаліі краю, на школьныя тэмы: «Кароткая запіска аб існаванні Люцынскай гімназіі...», «Гістарычныя нарысы пяцігоддзя Дзвінскай дзяржаўнай беларускай гімназіі...». Надрукаваў некалькі навукова-папулярных артыкулаў, прысвечаных старажытнаму Полацку.

Адно з захапленняў С. Сахарава – складанне календароў. Да прыкладу, ён выдаў «Беларускі календар» на 1937 г. Да чытачоў календара ён звяртаўся: «Але старанна вывучаючы дзяржаўную мову, вучачыся іншым мовам, не будзем забываць і сваю беларускую мову. Калі б мы нашу родную... беларускую мову закінулі, забыліся, тады па ўсіх нас і след загінуў бы на зямлі».

С. Сахарава не стала на 75-м годзе жыцця. Дачка яго, Грына Вількель, якая жыве ў Рызе, перадала рукапісную спадчыну рупліўцу ў Беларусь, тым самым выканаўшы бацькоўскі завет. А каштоўнасць яе ў першую чаргу ў тым,

Партрэт Сяргея Сахарава (Мастак Пётр Мірановіч)

што збіральнік фальклору беларусаў дасканала даследаваў мала знаны этнаграфічны абшар, сумленна і шчыра выканаў асабісты наказ Я. Райніса: перадаць нашчадкам скарб вусна-паэтычнай творчасці продкаў.

Ісёння яшчэ чакае публікацыі яго фальклорна-этнаграфічная, літаратурна-публіцыстычная спадчына. Многае ў асэнсаванні яго жыццёвага і асветніцкага подзвігу зроблена Марынай Ліс і Арсенам Лісам, асобныя запісы змешчаны ў шматтомным выданні «Беларускай народнай творчасць».

Некаторыя з неапублікаваных твораў адшукваюцца раптоўна і нечакана. Так здарылася і ў той раз, калі ў час размовы з вядомым рыжскім мастаком, беларускім грамадскім і культурным дзеячам Вячаславам Целешам усплыла згадка пра С. Сахарава. «А ведаеце, што і ў мяне ёсць яго недрукаваныя творы?» – прамовіў Вячаслаў Міхайлавіч. І дастаў з кніжнай шафы стос пажаўцелых ад часу аркушаў паперы. Тэкст быў напісаны алоўкам, буйным, імклівым, але выразна-чытальным почыркам на вялікіх аркушах канцелярскага тыпу.

Чым ён цікавы? Ды ўсім. Паводле жанравых асаблівасцяў яго можна аднесці да дзённіка-споведзі. Споведзь чалавека, які па волі лёсу апынуўся ў самай гушчы гістарычных падзеяў. Ды й напісаны, мяркуючы па змесце, недзе ў канцы 1941 ці пачатку 1942 г. Шмат каму чытаць яго будзе складана, але неабходна. Каб лепш зразумець той напруты ліхалетны час і месца ў ім беларускай нацыянальнай ідэі.

Дарожныя мары і сапраўднасць (з пазедак па Люцыншчыне)

Урыўкі

Гр. Дамінік Мяжэцкі з сваёй жонкай дужа ветліва нас спаткалі, і былі яны шчыра абрадаваны весткай, што беларусы ўзноў маюць магчымасць адчыняць свае родныя школы. У цэплай гутарцы ды ва ўспамінах непрыкметна прайшоў вечар.

На другі дзень (12 лістапада) мы адведзілі нашу старую беларускую школу – Ляўзінскую, якая да апошняга трымалася як беларуская і была латышкаю ўладаю зачынена апошняю з беларускіх павятовых школ – у 1936 г. З гэтага часу яе перайменавалі ў «Aizupe jauktu skola».

У школе мы знайшлі 67 дзетак, і ўсе яны аказаліся беларусамі; папрасілі мы кіраўніцу школы – Эльвіру Фэлдман – прыслаць нам афіцыйныя весткі аб нацыянальным складзе школы і накіраваліся далей у Шушкоўскую школу, Лянскаронскай воласці. Цікавы гэты куток Латгаліі! Беларусы і Латгалцы жывуць тут побач адзін з другім: так вёска Шушкі – чыста беларуская, а радама тут жа вёска Шэшкі, толькі праз рэчку, ужо Латгалская.

Да 1930 г. Шушкоўская школа была беларускаю і латышка ніводнага ў ёй не было. Латышы вучыліся ў сваёй раённай Казлоўскай школе. Але шавіністычнай латышкай школьнай уладзе нада была зачыніць Шушкоўскую беларускую школу. Як гэта зрабіць? І вось прыдумалі: Казлоўскую латышкаю школу, як невялікую па ліку вучняў, зачыніць, усіх вучняў перавезці ў Шушкоўскую школу і зрабіць яе латышкаю. Сказана – зроблена.

З 1930 г. Шушкоўская беларуская школа перайменавалася ў «Berzkalni Latviešu skola». Пачынаецца латышказацяя мясцовага беларускага жыхарства.

Пад'язджаем к Берзгалінскай латышкай школе, ідзе апошняя лекцыя. Праходзім цераз класы дужа маленькія і цесныя. У вучыцельскім пакойчыку нас спатыкае кіраўнік школы – Алесь Чаркоўскі, былы выхаванец Дзвінскай беларускай гімназіі і скончыўшы беларускую вучыцельскія курсы. Атрымоўваецца кур'ёзная рэч: беларус-кіраўнік прымушаны латышызіраваць беларускіх дзетак... І такое здарэнне прышлося ў ульманаўскія часы спатыкаць ва многіх мясцовасцях.

А. Чаркоўскі адзначае нам, што мясцовае жыхарства можна прыблізна так падзяліць: 75% – беларусаў і 25% – латышоў. Афіцыйная ж рэгістрацыя ў школе дала такія вынікі: 87 – беларусаў, 51 – латыш і 4 палякі; многія беларусы па беднасці і па недахопу абутку зусім не ходзяць у школу. Такім чынам, у Шушка ёсць поўны грунт для існавання беларускай школы.

Са школы мы адведзілі некалькі беларускіх сямеек, бо С.Д. Мацеўскі тут раней служыў і сялянства тутэйшае ён добра ведае.

Па дарозе заехалі ў Руднінскую школу, якая таксама да часоў ульманаўскай рэакцыі была беларускаю і тут вучыцельстваваў свядомы беларускі вучыцель Руднікаў.

Зараз руднінская школа называецца «Urmalu latviezu 4kl. skola» і ў ёй вучыцельствавае Ганна Жукава-Лейтан, выхаванка Дзвінскай беларускай гімназіі і беларускіх вучыцельскіх курсаў. Але часы мяняюцца – мяняюцца і людзі.

Г. Жукава выйшла замуж за выхаванца Люцынскай беларускай гімназіі А. Лейтана. Да ульманаўскай часоў А. Лейтан лічыў сябе беларусам, прыліжна ставіўся да беларусаў, а потым захапіўся латышызацыяй, запісаўся айзсаргам і пачаў уціскаць беларускіх дзетак у школе, строга наказваў іх, калі хто з дзетак у школе гутарыў на сваёй роднай мове. А яго жонка – Г. Жукава павінна была стаць падгалоскам свайго мужа. Неўзлюбліма мясцовае жыхарства ні А. Лейтана, ні яго жонкі, калі яны абодва вучыцельствавалі ў Шушкоўскай берзгалінскай латышкай школе. Лёс А. Лейтана быў цяжкі: пры змене бальшавіцкай улады на нямецкую ён, як кажуць, быў расстраляны.

Засталася ўдовай яго жонка з 5-ю дзеткамі; якая і апынулася ў Руднінскай школе. У школе вучыцца 35 дзетак, але калі мы запыталі, пра нацыянальнасць іх, дык Жукава-Лейтан сказала, што нацыянальнасць дзетак яна не адзначала. Беларускім рухам яна не цікавіцца, і мы з сумным уражаннем пакінулі Руднінскую школу, папрасіўшы Жукаву-Лейтан аспраціць бацьк па іх нацыянальнасці і нас паведаміць аб выніках у Рыгу. К вечару дабраемся да в. Старой Слабады.

Ст. Слабада прывітаў з 1927 – 1928 гг. стала цэнтрам русіфікацыі і латышызацыі. Русіфікацыя тут праводзілася ў свой час расейскімі дэпутатамі – Карэцікам да Шпаланскім ды царквою, а латышызацыя ішла цераз школу. У Ст. Слабадзе, як і ў другіх мясцовасцях, былі пабудаваны добрыя школьныя будынкі; Ст. Слабадская школа, наглядзаны на тое, што мясцовыя жыхары ніколі па нацыянальнасці не былі латышамі і не запісаліся імі, перароблена была ў латышкаю; у часы бальшавіцкай улады тут была «непоўная русская средняя школа» на чале з вядомым русіфікатарам і ворагам беларусаў – Эйгемам, а з прыходам нямецкай улады Ст. Слабадская школа ўзноў была зроблена латышкаю.

13 лістапада ранкам накіраваліся ў школу. Кіраўнік школы – латыш, які дае нам такія афіцыйныя весткі аб нацыянальным складзе вучняў: 229 – велікарусаў, з іх 43 каталіка, 41 – латыш і толькі 18 беларусаў. Гэта па рэгістрацыі, якая праводзілася ў жніўні месяцы пад кіраўніцтвам вучцы. Эйгема.

Паводле кнігі «Крывіцкія руны: Беларускія пісьменнікі Латвіі» і «Крывіцкія руны: вып. II, беларускі культурны мацярык у Латвіі», укладзеных Сяргеем Панізьнікам.

Кніга мемуарных цікавостак

Серыя «Бібліятэка Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі» папоўнілася новым выданнем, якое ажыццявіла выдавецтва «Чатыры чвэрці». Гэта новая кніга слыннага беларускага пісьменніка Міколы Чарняўскага «Свая ёсць песня...» (Мінск, 2020). Яе склалі эсэ, літаратурныя партрэты, успаміны.

Многія матэрыялы ў свой час я прачытаў у часопісе «Польмя» і ў некаторых іншых выданнях. Чытаю цяпер у кнізе – і зноў не адарвацца! Напісаны майстрам роднага слова, яны адразу захопліваюць у палон праўдзівым паказам жыцця, павагай аўтара да сваіх герояў, яго любоўю да Радзімы. М. Чарняўскі шчыра і цікава расказвае пра вядомых паэтаў і празаікаў сучаснага пакалення. Большасць з іх – яго ровеснікі, сябры па жыцці і творчасці. Творы пра іх, сабраныя пад адной вокладкай, сталі асновай кнігі, якая, несумненна,

парадуе многіх чытачоў: настаўнікаў, студэнтаў і вучняў, літаратараў, краязнаўцаў, усіх, хто цікавіцца беларускай літаратурай, паважліва ставіцца да роднага слова.

Чытаючы гэтую кнігу, здзіўляешся і па-добраму зайздросціш яе аўтару: які ў яго багаты душэўны запас добраазычлівасці, спагады, павагі да сваіх таварышаў пра працы, да тых, пра каго піша! Колькі цікавостак ведае пра кожнага, і як шчыра і тактоўна апісвае ўзаемаадносіны ў жыцці і творчасці! З асаблівым зацікаўленнем распавядае ён пра родную старонку – Будакашалёўшчыну, пра сваіх землякоў-пісьменнікаў.

Вось, да прыкладу, літаратурны партрэт выдатнага паэта і журналіста, выпускніка філфака БДУ, ураджэнца вёскі Патапаўка У. Дзюбы пад назвай «Сцярджаць сябе ўсёй жыццёвай праўдай...». У ім аўтар кнігі ўсебакова паказвае воблік творцы, сапраўднага грамадзяніна-патрыёта, яго адданасць роднаму слову, свайму народу. Дзе характарыстыку паэзіі У. Дзюбы, знаёміць з яго кнігамі лірыкі, якія выйшлі з друку пры жыцці паэта. Распавядае і пра драматычныя творы паэта, а таксама пра асобныя жыццёвыя сітуацыі, якія сведчаць пра тое, што У. Дзюба быў вельмі неардынарнай асобай. Гэтак шчыраму і добраазычліваму сябру-таварышу, удумліваму майстру п'яра, які рана пайшоў з жыцця, М. Чарняўскі прывядае ў некалькі вершаў. Вось адзін з іх:

*Жыў надзеяй, жартавай, смяяўся,
Гонячы ад сэрца прэч тугу.
З келіхам, а то й праз не магу –
Жыў надзеяй, жартавай, смяяўся.*

*Спутаны бядой, на ланцугу,
Ды ў палон да мыліц не здаваўся.
Жыў надзеяй, жартавай, смяяўся,
Гонячы ад сэрца прэч тугу.*

У пісьменніцкім коле многія ведаюць пра добраазычліва-жартаўлівыя мянушкі «Мікалай Першы» і «Мікалай Другі» – так казалі пра М. Малаяўку і М. Чар-

няўскага, якія працавалі разам у часопісе «Вясёлка» больш за трыццаць гадоў. Сталі шчырымі і надзейнымі сябрамі. Дык вось і пра гэта напісана ў кнізе, пра якую мы вядзем гаворку. М. Чарняўскі ўспамінае: «Заходзячы ў рэдакцыю, сябры-пісьменнікі часта паджартоўвалі з нас, акрысціўшы царскімі імёнамі – Мікалай Першы і Мікалай Другі. Прызнаюся: мне асабіста такое незвычайнае “ўшанаванне” падабалася. І мой сябар прымаў яго з усмешкай: хіба не дасціпна? Адно скажу: нягледзячы на такую “тытуляванасць”, і ён, і я былі памяркоўнымі “самадзержцамі”, заўсёды стараліся добраазычліва і па-людску абыходзіцца з аўтарамі».

У кнізе таксама змешчаны літаратурны партрэт М. Малаяўкі – аўтара многіх кніг паэзіі, лаўрэата шматлікіх прэстыжных прэміяў і ўзнагародаў, сярод якіх – Нацыянальная літаратурная прэмія 2019 года ў намінацыі «Лепшы твор паэзіі» за кнігу вершаў «Сланеч-

нік», медаль Францыска Скарыны, медаль «За вялікі ўклад у літаратуру». М. Чарняўскі падрабязна прасочвае творчы шлях свайго сябра-паплекніка з маладых гадоў, калі вучань Мікалаеўшчынскай сярэдняй школы Стаўбцоўскага раёна пачынаў паэтычную дзейнасць. Падкрэслівае, што зямляк Якуба Коласа напісаў выдатную кнігу «Старая зямля», куды ўвайшлі 450 санетаў і якая з'яўляецца працягам знакамітай энцыклапедыі сялянскага жыцця – паэмы песнера «Новая зямля». Як адзначае М. Чарняўскі, санеты гэтыя «спавіты дзеразой» і, як ластавачкі ў падстрэшы матчынай хаты, сагрэтыя любасцю і цеплынёй да родных мясцінаў, да людзей, да спрадвечнай красы Наднямоння. Дарэчы, «Старая зямля» М. Малаяўкі нядаўна пабачыла свет у выдавецтве «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» накладам 2000 асобнікаў.

Шмат цёплых, добрых слоў заўважыў у М. Чарняўскага і пра іншых сучасных літаратараў, якімі можна ганарыцца. У кнізе змешчаны творчыя партрэты У. Маздо «Пазычу колеры ў вясёлкі...», У. Мацвеевіч «Хто ведаць жадае, хадзіце сюды...», К. Камейшы «Свая ёсць песня ў кожным часе...», Расціслава Бензерука «Жыву на зямлі недарма...», А. Зэкава «Ёсць і вяршынька ў слова, і камель...», В. Ткачова «Да людзей з любоўю ідучы...», Валерыя Калінічэнкі «Зямля бацькоў, тут лёсу карані...».

Прыгадвае аўтар кнігі і пра цяпер ужо далёкую пару свайго супрацоўніцтва з газетай «Піянер Беларусі», працу ў рэдакцыі часопіса «Вярозка». Узнаўляе таксама гісторыю са знакамітай паэмай «Сказ пра Лысую гару», расказвае пра сустрэчы з яе аўтарам – народным паэтам Беларусі Нілам Гілевічам. Дзеліцца пісьменнік і ўспамінамі пра кнігу свайго маленства «Ніколі не забудзем». Прычым піша праўдзіва, з добрым веданнем таго, пра што апавядае, з любоўю і пашанай да роднай мовы і літаратуры, да яе творцаў.

Міхась СЛІВА

Адзіная і такая родная ў карцінках

Свае першыя крокі па роднай вуліцы я зрабіла ў далёкім 1957 годзе, калі мне было дзесяць месяцаў. Мая дзіцячая памяць не захавала карцінак з тых далёкіх часоў. Але праз пэўны час я пачала асэнсоўваць, дзе я нарадзілася, дзе жыву, хто мяне акружае. І пачалі адкладацца ў памяць карцінкі жыцця роднай вёскі Радкава.

Карцінка першая. Родная хата. Кут з іконамі. Насупраць – вялікі драўляны ложак, што зрабіў мой дзядуля, якога я ніколі не бачыла (рэпрэсавалі ў 1937 годзе). На ложку ляжыць прыгожая коўдра з авечай воўны, якую выткала мая бабуля. Я адкрываю вачаняты, а на мяне з таго таямнічага кута глядзяць вочы Бога Саваофа. Мне здаецца, што яны глядзяць неяк сур'ёзна, таму я хуценька лезу пад коўдру з галавой. Побач смяецца бабуля: «Не бойся, гэта Бог добры, але калі будзеш не тое рабіць, то ён будзе злавацца, таму слухайся і мяне, і бацькоў». Я ўрачыста абяцаю слухацца.

Жыхарка вёскі Радкава Зося Аляшкевіч з праўнучкамі каля роднай хаты (1984 г.)

Карцінка другая. Лета. Цяплынь. Прайшоў чароўны летні дождж. Недзе за вясковымі могілкамі за чубы прыдарожных бяроз учалілася вясёлка. На вуліцы – калатуша з размоклай пасля дажджу зямлі, і дзве выбітыя вазамі каляны. Я у паркалёвай сукеначцы і басанож галёкаю па лужах. З роднага двара чуюцца голас бабулі Зосі: «Валька, не ўпадзі, бо выпакцаеш сукеначку!» Але гэта толькі яшчэ болей прыдае імпульсу, я шпарчэй бягу па цёплай лужыне і падаю, паслізнуўшыся ў каляіне.

Карцінка трэцяя. Зіма. Добрую палову хаты займаюць вялікія цёмныя кросны, што прывёз дзядуля Ігнат з Польшчы. За кроснамі сядзіць бабуля, і грукат стаіць такі, быццам цягнік недзе побач праязджае: грук-грук, грук-грук. А пасля бабуля нясе да вакна найпрыгажэйшую поспілку, каб палюбавацца малюнкам. Мне дазваляецца пакаласці яе на ложак.

Валяціна БАБКО-АЛЯШКЕВІЧ

(Працяг будзе)

Алёшка і Наташка Бабко на роднай вуліцы Радкава (1988 г.)

Кастрычнік

Беларуская студыя оперы балета (Мінск; 1930 – 1933; цяпер Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета Рэспублікі Беларусь) – 90 гадоў з часу стварэння.

2 – Габрусь Тамара Віктараўна (1945, Мінск), вучоны ў галіне гісторыі архітэктуры, даследчык сакральнай архітэктуры перыяду феадалізму – 75 гадоў з дня нараджэння.

4 – Алай Анатоль Іванавіч (1940, Мінск), кінарэжысёр, апэратар, сцэнарыст дакументальнага кіно, кінадраматург, народны артыст Беларусі, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, выдатнік кінематаграфіі СССР, лаўрэат прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі (1991), літаратурнай прэміі імя А. Адамовіча (1992), спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (2005) – 80 гадоў з дня нараджэння.

5 – Федэрацыя прафсаюзаў Беларусі (1990), нацыянальны прафцэнтр, рэспубліканскае добраахвотнае незалежнае аб'яднанне прафесійных саюзаў, іх аб'яднанняў і асацыяваных членаў, лаўрэат прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» (2016) – 30 гадоў з часу ўтварэння.

6 – Смуглевіч Францішак (1745 – 1807), жывапісец, графік, педагог, творчая дзейнасць якога звязаная з мастацкім жыццём Беларусі, Польшчы, Літвы, Расіі, – 275 гадоў з дня нараджэння.

6 – Траян Юрый Антонавіч (1950, Мінск), артыст балета, балетмайстар, народны артыст Беларусі, лаўрэат прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі (2001), Нацыянальнай тэатральнай прэміі (2014) – 70 гадоў з дня нараджэння.

Народ сказаў...

– Мусіце прымаць жалеза, – радзіць доктар.
– Ах, пане доктару! – кажа, збянтэжыўшыся, хворая. – Я маю такія слабыя зубы, што ледзь хлеб магу жаваць.

Астраном. Чаму сёння ішоў дождж?

Гаспадар. Бо ўчора мая

карова была задраўшы хвост на хрыбет.

Астраном. А чаму на хрыбет?

Гаспадар. Бо ведала, што сёння дождж будзе.

Прыехаў селянін у Вільню ды захацеў на мяккай каламажыцы праехацца. Падыходзіць да рамзініка і пытаецца:
– Колькі возьмеш, каб праехацца?..

– Тры залатых...
– Ці ты ашалеў? Пусці мяне на тваё месца, дык я цябе і за залатога пракатаю.

Вартаўнік як пачуў пад час землятрусу, што вежа дрыжыць, то схіпіўся ўніз ды крычыць:

– Які там чорт вежу трасе?!

Пыталіся раз сяляне ў цягана:

– Якой ты, бацька, веры?
– За грошы – якой хочаш.

Царскі суддзя пытаў па-руску ў беларускага селяніна:

– Скажыце, jakim образом он вас ударил?

– Ды не абразом, а звычайнаю качарэжкаю.

Шавец, аддаючы заказчыку новыя боты, сказаў:

– Тыдні са два вашы боты будуць крывау ціснуць. Не крыўдуйце.

– Э! Нічога, пацярплю. Два тыдні я яшчэ і ў старых пахаджу, а новыя няхай пастаяць.

Паводле зборніка «Беларускія народныя жарты» (сабраў Змітро Бяспалы; Мінск, 1970)

Пад час этнасвята «У госці да радзімічай»

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПРУГІ – прылада для раўнамернага расцяжэння тканіны ў працэсе ткацтва; дзве рухомыя змацаваныя (не па цэнтры) вузкія дошчачкі з цвічкамі на канцах. Называлі таксама распорка, шпартука. Пругі клалі на палатно, праткаючы яго цвічкамі па краях, распрямлялі іх і расцягвалі тканіну.

ПРУЖАНСКАЯ КЕРАМІКА – ганчарныя вырабы майстроў з г. Пружаны, які ў XIX – 1-й палове XX ст. быў вядомы як адзін з буйнейшых ганчарных цэнтраў паўднёва-заходняй Беларусі (налічвалася больш за 200 ганчароў).

Тут выраблялі чорнаглінаваны посуд традыцыйнага асартыменту: гаршкі і слаі з на-

крыўкамі, збанкі, макатры, спарышы, міскі, талеркі, патэльні, кубкі і інш. Вырабы вызначаюцца буйнымі формамі з выразным чляненнем аб'ёмаў, у аснове якіх шар, цыліндр, конус. Формы посуду падкрэсленыя глянцаваным дэкорам у выглядзе вертыкальных і косых палосаў, рабмічнай сеткі, завіткаў, елачкі і інш. Характар размяшчэння дэкору падпарадкоўваецца чляненню формаў вырабаў: тулава збанкоў і глянцоў аздабляецца рабмічнай сеткай, гарлавіны – вертыкальнымі палоскамі ці суцэльным глянцаваннем і г.д. У 1950 – 1980 гг. найбольш вядомы майстар А. Такарэўскі (наладзіў таксама вытворчасць паліванага посуду).

З 1984 г. промысел не існуе. Калекцыі пружанскай керамікі 1960-х – 1980-х гг. зберагаюцца ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь, Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь, Музеі старажытнабеларускай культуры ІМЭФ НАН Беларусі і інш.

ПРУЖАНЫ – горад, цэнтр раёна, на р. Мухавец, за 85 км на паўночны ўсход ад Брэста, 13 км ад чыгуначнай станцыі Аранчыцы на лініі Баранавічы – Брэст. Вузел аўтамабільных дарог на Брэст, Высокае, Шарашова, Слонім, Кобрыв.

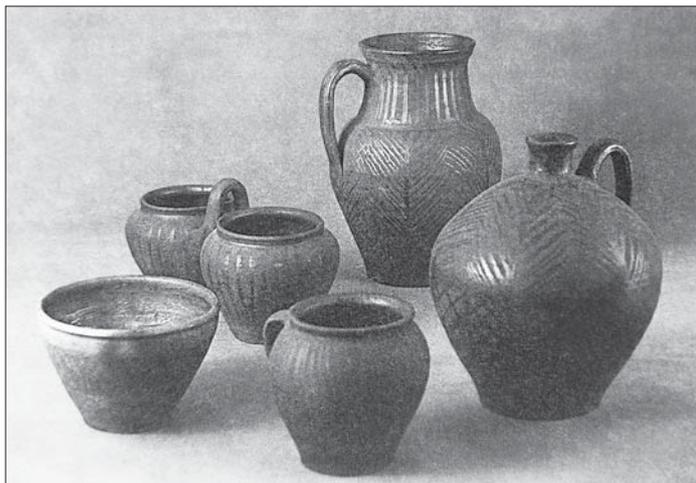
Першае ўпамінанне аб Пружанскай воласці адносіцца да 1433 г. Пружаны вядомыя з 1487 г. пад назвай Дабучын. Да 1519 г. у Кобрывскім княстве, з 1520 г. у Кобрывскім, з 1566 г. у Брэсцкім паветах.

Належалі маршалку Я. Касцевічу, каралева Боне. У XVI ст. буйны гандлёвы цэнтр (праводзіліся 4 кірмашы на год). У 1589 г. атрымалі магдэбургскае права, за горадам замацаваная назва Пружаны. Мелі герб: на срэбным полі шчыта звілісты вуз, які паглынае малое дзіця. Паводле інвентару 1563 г. у Пружанах 1250 жыхароў, 7 вуліц, 278 гаспадарак.

У XVI ст. існаваў Пружанскі «каралеўскі двор». Комплекс быў пабудаваны з дрэва. У яго ўваходзілі палац, 2 флігелі, вазоўня, вяршыня, стайня, пякарня, 4 свірны, млын на сажалцы, сад. Палац – 1-павярховы крыжовы ў плане анфіладнай планіроўкі будынак на каменным падмурку быў накрыты гонтавым дахам. Вакол прыхожай групаваліся сталовая, 5 жылых пакояў, камора. Галоўны ўваход вылучаўся ганкам. Вялікія прамавугольныя вокны мелі алавяныя пералётны. У флігелях, накрытых драцянай, размяшчаліся сенцы, жыльыя пакоі, каморы. Уезд на падвор'е быў праз вароты пад 2-схільным дахам. Не з'ярогся, вядомы паводле інвентару 1597 г.

Горад моцна пацярпеў у час вайнаў сярэдзіны XVII – 1-й паловы XVIII стст., колькасць будынкаў паменшала ў 5 разоў. У 1776 г. пазбаўлены магдэбургскага права. Да канца XVIII ст. адноўлены, у 1791 г. тут 2094 жыхары. З 1795 г. у складзе Расійскай імперыі; горад, цэнтр павета.

(Заканчэнне артыкула ў наступным нумары)

Пружанская кераміка